

**Фонд оценочных средств для входного контроля и
промежуточной аттестации обучающихся
по учебному предмету «Родной язык (чеченский)»
(типовой вариант)
(9 классы)**

Обязательная часть учебного плана.

Предметная область: Родной язык и родная литература

¹ Данный вариант фонда оценочных средств является типовым для учителя-предметника, ежегодно на основании приказа директора школы в ООП ООО вносятся изменения в форме дополнения.

Хьалхарчу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Хьоме юрт

Самаевлла н1аьнеш кхайкха юьйлаелча, хьалаг1аьттира Алхаст. Уьйт1а ваьлла х1окхо ламаз обццухехь, эвла юккьерачу маьждигехь молла а кхайкхира. Луьйренан тийналлехь ц1ена, мукьамехь декара цуьнан аз.

Хьуьна йистерад1ахьаьжча, д1о-о лаха чохь гора Алхастан юрт. Х1окху меттехь, жа басенца дажа д1а а хобций, охьахуура Алхаст тохара жималлехь. Аренаша юкьаерзийначу шен юьрте а хьобжуш, хийла ойланаш йора цо.

Х1етахьчул дуккха а хийцаелла юрт. Шорьелла, ков-керташ алсамдевлла. Делахь а, Алхастан юрт ю и, хьалха санна, дагна хьоме а, хьалха санна, дагна гергара а.

Алхаст х1инца лаьттачуьра д1айолалуш яра буьрса хьун. Х1окху хьаннашца а дара Алхастан гергарло. Ерриге а, ала мегар долуш, жималла кхузахь пепнийн 1индаг1ашкахь а, Гуьмса ч1ожан басенашца кхуьучу кегийрачу хьаннашкахь а д1аяхнера Алхастан. Х1ора т1улг, х1ора дитт гергара дара кхузахь. Д1а б1аьрг мел тоьхначохь гуш долчу суьрташа хилларш- лелларш дагатуьйсуга.

Хьуьна йистера д1а Гумс-хи долчу аг1ор варша боьрзучу ворданан новкьа д1аволавелира Алхаст. Цунна кьилбехьа б1аьлланган а, пхонан а орамаш юккьера схьадолуш шовда дара

(145 дош). I. Юсупов

Дешнаш довзийтар: ч1аж (ч1ож) – хьуьнан готта таь1на меттиг (ущелъе); варш – юккьа хьун; поп, б1аьлланг, пха (пхонан) – дечигийн тайпанаш (чинара, орешник, граб).

Т1едиллар: хьалхара 3 предложени синтаксически юьззина кьастае.

Шолг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Хьаша ларвар.

Т1евеана хьаша ларвар – иза вайн кьоман ворх1е дайшкара дуьйна схьадог1уш г1иллакх ду. Дукха хенахь дуьйна схьа дайша берашна 1амош хилла г1иллакх-оьздангалла. Оцу ламастех доьзна ловзарш а кхоллалуш хилла берашна юккьехь. Ишттачех цхьаь ду «Хьаша ларвар».

Ловзар долалуш, лаьттахь горга сиз хьокху. Иза х1усам ю. Цуьнан барам ловзуш долу бераш мел ду хьаьжжина хуьлу. Кхаж а тосий, х1усамда а, хьаша а кьаставо. И шиь ший а, го юккье а волий, охьахуу, шиммо а доьхкаран цхьацца аг1о схьалоцу. Гонна арахь болчара куйнаш кхуьйсус, хьешана кхетийта г1ерташ.

Цхьана куьйга доьхка лаьцна волчу х1усамдас, вукху куьйга и куйнаш, хьешана т1е ца кхоьтуьйтуш, аракхуьйсус. Иштта ларво цо шен хьаша. Хьешана куй кхетахь – и ледарло шегара ялийтина волу х1усамда эшна лору. Т1аккха цунна ловзучара, го а бой, т1ехбеттамаш бо: «Хьобга хьаша лар ца велла, хьо хьайн х1усаман да вац», - бохуш. Цара де боху цхьа х1ума кхочушдан дезаш хуьлу эшна волу «х1усамда»: я хелхавала, я туьйра дийца. **(150 дош).**

С-1.Аслаханов(«Стела1ад», №6, 2003ш.)

Т1едахкарш:

- а) чолхе предложени кара а яй, синтаксически юьззина кьастае;
- б) шен х1оттамца кьастадо «т1ехбеттамаш» боху дош;
- в) фонетически кьастаде – «г1иллакх».

Кхоалг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Шийла х1усам

Нохчий а,Кавказера кхидолу бусалба кьаьмнаш а кьизаллица махкахдаьхначу 1944-чу шарахь дара иза. Шийлачу Алтайн лаьмнашкахь йолчу баганан хьаннашна юккьехь 1уьллурса Короткое олу к1отар. Цига кхечира жимачу Хьасанг1еран доьзал. Хьалха чохь говраш кхаьбна долчу ханнийн божалаш чу д1анисдира адам.

Ц1ийнан цхъаъ бен кор дацара. Цо серло к1езиг лора. Малх цигахъ 1ай башха кхеташ а бацара. Делкъхан хуьлуш корах арахъаъжча, даш санна кхоьлинчу стиглахъ гуш а боцуш, лалаш хилар хаалора малх. Масех сахът даьлча, юха а лома т1ехъа д1абузура иза. Арахъ муха ду хьожур ма ву ша, олий, аравала г1уртура диъ шо долу Хьасан. Амма аннийн не1 чохъа йоьллуш яра. Наггахъ 1уьйранна не1 а йоьллий, тховх д1акхетталц лекха диллина ло д1адаккха х1уттура дай, наний. Т1оман меттана хьостамашца не1арна т1етоьхна болу гажарг а лоций, не1 сацош хуьлура к1ант, арахъ болх бан царна меттиг яллалц. Хийца мотт-г1айба а, т1еюхург а, чухулаюхург а йоцуш, дег1ана ц1ано ян, лийча аьттоа боцуш, жима Хьасанний, дай воцург, берриш а цомгаш хилира. Оцу шийлачу х1усамехъ, да балха а воьдий, сарралц ша 1ара Хьасан, меца, сагатдеш. (165 дош).

Хь. Яндарбиев («Орга» , №2, 2006ш.)

Т1едиллар: Чолхе-кара предложени карас, коьртачунна буха нийса си, т1етухучунна буха тулг1енан сиз хьакха.

Добалг1ачу чийрикехъ 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

ПКЭ-н кечам бар. (тест)

1 дакъа

Хаттарш:

1. Дайн орамашкара дуьйна схьадог1уш муха г1иллакх ду вайн?
2. Далла а, нахана а гергахъ деза, сийлахъ х1ун ду?
3. Маца 1ама веза стаг оьзда мотт бийца?
4. Х1ун ю оьзда мотт?
5. Стенах ларвала г1о до оьздачу матто?

(1)Х1инцалц д1адаханчу шен дахаран дерриге сурт дуьхьалх1оьттира Ахъьядана оцу миноташкахъ. (2)Х1ара ког а шершина Инах чувог1уш, кхуьнан карасара цхъа жима колл. (3)Иза карахъ йолу куьг кегийра дегадора. (4)Аьрру куьйго схьалаца бег1ийла х1ума лобхура, амма кхо юьхьанца катобхна т1улг, кара а баьлла, керчина Инах чубахара. (5)Охъакхаьчча цо даьккхина тата халла бен ца хезира Ахъьядана ... (6)Ког д1атасабала х1ума яцара ... (7) Ницкъ г1елбеллера. (8)Дерриге а дег1ах шийла хьацар тоьхнера. (9)Колл карахъ йолу аьтту куьг кулла т1ерачу к1охцалгаша шина-кхаа меттехъ хадийнера. (10) Куьг а, пхьарс а ц1ийша дуьзнера, амма иза тергалдечохъ дацара г1уллакх. (11) К1антана вала ца лаьара, иза ца тешара шен дахаран т1аьххъара миноташ т1ех1иттина бохучух. (12)Лерехъ: «Д1ахеца, Ювдал. (13)Хьо к1елхъараваккха цхъа а вац хьуна. (14) Колл д1ахецца, кхин схьалаца х1ума яц», - бохуш санна хеталора цхъана озо.

(15) - ХІан-хІа, хІан-хІа... хьалхе ду. (16)Со лийр вац, - жоп делира оцу озана кІанта. (17)Къоначу даго дІатоьттура Іожаллин ирча сурт.

- (18)Со кхин а вехар ву... (19)Сан вала йиш яц! – бохура даго.

(20) «Вехар вуй-те?» - доьлура аз. – (21)Хьо Іинах чу гІур ву. (22)ТІаьххъара бІаьрг тоха хьайна дуьненах, сонта ойланаш а ца еш», - бохура цо.

-(23) Вац! (24)Вац! (25)Хьан хІуьттаренна гІур вац со Іинах чу... (26)Хьан хІуьттаренна вехар ву къанваллалц. (27)ДІадала, ма е гІовгІа!

(28)Боккъалла а шега луьйш цхьа адам долуш санна, вухахъажа аьлла, корта дІабержийра Ахъьада, амма оцу минотехь «къарш-къирш» оьккхуьйтуш, хедира кхуьнан карахь йолчу куллан ши-кхо орам. (29)Кхин а чІогІа куьйгаш дегийна, аьрру куьйга лаьттах катуьйхира кІанта...

(30)Оцу минотехь лакхара охьа, цІийша дуьзначу кІентан куьйга тІехула охьабeara беа, шуьйра, къорза бухка. (31) «Гарра» аьлла, цхьа тамашийна вегийра иза. (32)Цкъа юьхьанца и бухка бІарлагІа ю моьттуш, ша кхетамчуьра ваьлла аьлла, хийтира цунна. (33)Амма морсачу бухканан чордалла хааелира коьллаша а, тІулгаша а цистинчу куьйгашна. (34)Кхин еха ойла ечохь дацара гІуллакх... (35)«Къарш-къирш» - нехь татанаш дохуш, хедаш дара куллан тІаьххъара орамаш, цул сов, ницкъ а лаьттара кхачош. (36)Аьрру куьйга колл кхин а чІогІа схьа а лаьцна, жимма хьала а кхоссалуш, бухканах катуьйхира кІанта.
(Хь.Б.Саракаев)

2 дакъа.

2.«Ахъьад шен дахаран тІаьххъара миноташ тІехІиттина бохучух цатешаран хІун бахъана дара?» бохучу хаттарна нийса тІечІагІдаран хаам муьлхачу вариантехь бу?

1. Іин кхин башха кІорга дацара.

2.КІантана вала ца лаьара

3.Ахъьадана шега луьйш цхьа адам хезира.

4.Аьрру куьйга схьалаца бегІийла хІума карийра цунна.

Жоп _____

3.Меттан суртхІотторан гІирс–фразеологизм шеца йолу предложени билгалъяккха.

1.Охьакхъача цо даьккхина тата халла бен ца хезира Ахъьадана.

2.Колл карахь йолу аьтту куьг кулла тІерачу кІохцалгаша шина-кхаа меттехь хадийнера.

3.Т1аьххъара б1аьрг тоха хъайна дуьненах, сонта ойланаш а ца еш», - бохура цо.

4.Хъан х1уьттаренна вехар ву къанваллалц.

Жоп _____

4.26-чу предложенера чолхе дош схъаязде.

Жоп _____

5.30-31-чуй предложенешкара дешхъалхенан г1оьнца кхолладелла дош схъаязде.

Жоп _____

6.29-чу предложенера «аьрру» бохучу дашна антоним ялае. Д1аязье иза.

Жоп _____

7.22-чу предложенера билгалдош схъазде.

Жоп _____

8.8-чу предложенин грамматически лард схъаязье.

Жоп _____

9.33-34-чуй предложенеш юкъара цхъанатайпанарчу меженашца йолчу предложенин терахь д1аязде.

Жоп _____

10.Ешначу текста юкъара лахахь ялийначу предложенешкахь ерриге а ц1оьмалгаш терахьашца билгалыйна ю. Т1едерзор къастош х1оттийначу ц1оьмалган терахь схъаязде.

Лерехъ: «Д1ахеца,(1) Ювдал. Хьо к1елхъараваккха цхъа а вац хъуна. Колл д1ахецча,(2) кхин схъалаца х1ума яц»,(3) - бохуш санна хеталора цхъана озо. - Х1ан-х1а, (4)х1ан-х1а... хъалхе ду. Со лиыр вац, (5)-жоп делира оцу озана к1анта.

Жоп _____

11.5,6-чуй предложенешкара чолхе предложени схъалаха. Оцу предложенин терахь д1аязде.

Жоп _____

12.Ешначу текста юкъара лахахь ялийначу предложенешкахь ерриге а ц1оьмалгаш терахьашца билгалыйна ю. Юкъадало дош къастош х1иттийначу ц1оьмалгийн терахьаш схъаязде.

Цкъа юьхъанца и бухка б1арлаг1а ю моьттуш,(1) ша кхетамчуьра ваьлла аьлла, (2)хийтира цунна. Амма морсачу бухканан чордалла хааелира коьллаша а,(3) т1улгаша а цистинчу куьйгашна. Кхин еха ойла ечохь дацара г1уллакх...«Къарш-къирш» - нехь татанаш дохуш,(4) хедаш дара куллан т1аьххъара орамаш,(5) цул сов,(6) ницкъ а лаьттара кхачош. Аьрру куьйга колл кхин а ч1ог1а схъа а лаьцна,(7) жимма хъала а кхоссалуш,(8) бухканах

катуьйхира кІанта.

Жоп _____

13.31-чу предложенера **сказуеми** схъаязде.

Жоп _____

14.5-чу предложенера **кхачам** схъаязбе.

Жоп _____

3. дакъа.

Муха кхета хьо **ДЕГАЙОВХО** бохучу дешан маъІнах? Кепе а далош, коментари е айхъа цунах билгалдаьккхинчунна. Язъе «**Адаман дегайовхо**» темина сочинени-ойлаяр айхъа билгалдаьккхинчун буха тІехъ.

